

nehéz kérdésére. Még arra is, hogyan értelmezzük a minden ember halandóságát, ha Krisztus feltámadt.

De: nem volna itt az ideje a hozzáértők "okos gyülekezetét" összehívni és végiggondolni a problémákat? Megírni azt a kézikönyvet, amely a máról szól, és körvonalazza az új erkölcsöt? Sokan vagyunk, akik részt vennénk e munkában. De hol van erre igény? Ki mer ezzel hivatalból foglalkozni?

AMACZINÉ BÍRÓ ZSUZSA

Gondolatok és tapasztalatok az "illemtan" tantárgyról

Hittan és illemtan egy katolikus általános iskolában

A közelmúlt nehéz évtizedek – a gazdasági nehézségeken túl – a nevelés területén is súlyos örökséget hagytak ránk. A központilag ránk erőltetett világnézetet nagyon sokan nem tudták elfogadni. Az egyházakra nehezedő nyomás meggátolta a keresztény világnézet szabad terjesztését, világnézeti vákuum keletkezett. A rendszerváltás a pedagógiát is váratlanul érte. Ifjúságunk pedig kellő világnézeti alapok, etikai szűrő nélkül szembesül a korlátok nélkül rázúduló eszmei, értékrendi zűrzavarral. Pornó, fajgyűlölet, horoszkóp-dömping, homályos keleti misztika, gombamódra szaporodó szekták ömlesztik "kínálatukat" a megfelelő belső iránytű nélküli, útkereső fiatalokra. Az élet realitása jelzi a sürgős igényt egy olyan "tantárgyra", eligazításra, amely a maradandó emberi értékeket felmutatja, és segít eligazodni a jelenlegi eszmei zűrzavarban.

Szükség van tehát egy olyan tematikára, amely segítséget nyújt az eligazodáshoz az önismeret, önértékelés, a családi és közösségi kapcsolatok – ember és ember, ember és természet – helyes viszonyának kialakításában.

Iskolánk sajátos körülményei – már ebben a tanévben – szükségessé tették a tárgy bevezetését. Erről szeretnék az alábbiakban beszámolni.

Előzmények

A Váci Karolina Katolikus Általános Iskola – negyven évi szünet után – az 1991/92-es tanévben indult újra. Az egyház egy működő állami általános iskolát vett át. Valamennyi korábbi tanuló maradhatott, ha vállalta az iskola házirendjében rögzített alapvető keresztény magatartási elvárások teljesítését. Az új tantestületet pályázatok útján állítottuk össze. A követelmény itt is a keresztény nevelési koncepció vállalása volt. Vallási hovatartozás szerinti válogatásra csupán az induló három új osztályban került sor.

A felemás induló helyzetben a szeretet pedagógiája: a türelem, tolerancia, személyes példa bizonyult eredményesnek. Néhány gyakorlati példa:

a./ Már a tanévnyitón tisztáztuk, hogy a vasárnapi diákmisén való részvétel fakultatív, sem jó, sem rossz pontot nem jelent. Viszont mindenkit – jelenlegi világnézetétől függetlenül – szeretettel várunk. Eredmény: már az első diákmisén zsúfolásig megtelt a váci székesegyház.

b./ Felmértük a hitoktatási igényeket. A katolikus, órarendbe épített hittanórák mellett biztosítottuk, hogy az egyéb felekezetekhez tartozók igényét is kielégítsük. A hitoktatást nem igénylők számára született meg az ún. "illemtan" tantárgy. Ezt csoportbontásban, a hittanórákkal egy időben tartjuk. Maga az elnevezés is "kísérleti". Etikának ebben a korosztályban talán túlzás nevezni, tárgyköre is valamivel tágabb. Magyarul talán "emberségtannak" is nevezhetnénk. (Az illemtan talán többekben asszociációkat válthat ki az egykori "tánc- és illemtannal".)

Maga a tananyag menetközben "íródik", az érintett nevelők és az iskolavezetés folyamatos konzultációi alapján. Induláskor az általános elveket, a tárgy tematikájának fő vonalait, határait rögzíthettük.

A tematika

A tantárgy számára négy fő témakört állapítottunk meg:

1. Ki vagyok én? (Az önismeret fontossága, módszerei.)

2. Fészekmeleg? (A család fontossága, szülő, testvér, párkapcsolatok.)
3. "Testvéreim vannak számos milliók" (Egyén, közösség, társadalom.)
4. "Közös otthonunk a Föld!" (Ember és környezete harmóniája, környezetvédelem.)

Az egyes témakörök táguló spirálban ismétlődnek, igazodva az életkori sajátosságokhoz. A kicsiknél a második és negyedik témakör a hangsúlyosabb: a családi szeretet-kapcsolatok, társaik szeretete, segítése, a közösség fogalma, erejének megtapasztaltatása az első témakör kapcsán; a negyedikben a természet szépségének, hasznosságának tudatosítása, a virágok, növények ápolása, a környezet tisztaságának jelentősége.

Az önismereti témakör az érzelmi elemekkel indul: "Miért szeretek, miért szeretnek?", ill. "Miért szomorú Anyu vagy a tanítónéni?", "Mit szeretnek bennem társaim?", "Mit kifogásolnak bennem?", "Miért jó jónak lenni?", "Azt tegyem másnak, aminek én is örülnék, és ne tegyem másnak, ami nekem rosszul esne!".

A harmadik témakör a testvér, osztálytárs, iskolatárs, cserkészpajtás fogalomkört bővíti a haza, társadalom, emberiség, szintjéig, ill. megismertet a speciális, vallási, érdeklődés szerinti stb. közösségekkel.

A tárgy módszertanát illetően az érintett nevelők teljesen szabad kezet kaptak. Abban egyeztünk csupán meg, hogy ezt a tematikát nem lehet "előadni", itt rengeteg beszélgetésre, belátásra, példák tömegére, a gyerekek személyes tapasztalatainak helyes értékelésére van szükség. A siker elemi feltétele az oldott légkör. Ez a tárgy nem osztályozható! Illetve kalkulussait az élet adja majd...

Ellenvetések

Látszólag joggal vethetné ellene valaki, hogy a jelzett tematika "belekaszál" az osztályfőnöki órák, sőt egyes tantárgyak témakörébe is. Erre válaszom a következő:

a./ Gyakorló osztályfőnökök egybhangzó tapasztalata, hogy a heti egy osztályfőnöki óra zömmel elmegy a heti események regisztrálására, adminisztrálására. Egyéb témák – az előírások ellenére – igen nehezen, korlátozott számban szoríthatók be. Így még az előírt témák is felében-harmadában kerülnek szóba.

b./ Más tárgyakkal (biológia, földrajz, történelem, irodalom, művészetek) kapcsolatos koncentráció viszont csak erősíti az adott tantárgyak iránti érdeklődést.

A továbbiakban – a teljesség igénye nélkül – a négy alapvető témakör legfontosabbnak tartott résztémáit szeretném ismertetni. Ezeket a tanári elképzelés és a tanulói igény együtt alakította ki eddig. Az anyag még képlékeny, menet közben is változik, formálódik. Ugy érzem, ez egy új tárgy kialakításánál, kísérleti szakaszban bizonyos mértékben szükségszerű is.

Szemponatok a négy fő témakörben

1. Ki vagyok én?

- a. Miért szeretek, miért szeretnek? (Szeretet és szeretetreméltóság)
- b. Miért jó jónak lenni? (A jóság fogalma, távlati eredményei)
- c. Neked jól esne? (Ne tedd másnak, ami neked fáj, tedd, ami neked jó!)
- d. Mit tudok jobban? (Mindenkiben van érték! Ezt kell fejleszteni.)
- e. Erősebb vagyok-e magamnál? (Az önuralom kialakítása, fejlesztése, szerepe)
- f. Mire van időm? (Gazdálkodás az idővel, tervszerűség, rendszeresség)
- g. Hangulat vagy akarat? (A tudatos önnevelés fontossága)
- h. Ábránd és valóság (Fizikai és szellemi korlátok, reális célok kitűzése)

2. Fészekmeleg?!

- a. Akire mindig számíthatsz (Szülői szeretet, szülők megbecsülése)
- b. A csonka fészek... (Felbomlott családok, állami gondozottak, szeretethiány)
- c. Engem nem értenek, vagy én vagyok értetlen? (Nemzedéki kérdés, tolerancia a családban, szereteten alapuló bizalom)
- d. "Mi" vagyunk a család... (A legalapvetőbb közösség, családi összetartás)
- e. Te milyen szülő leszel? (Anyának, apának lenni hivatás, erre készülni kell!)
- f. "Belül is szép legyen" (A helyes párválasztás szempontjai)
- h. Miért büntet, ha szeret? (Valódi és majomszeretet, szeretet és szigor harmóniája. "A sebész kése is fáj, de gyógyít!")

3. "Testvéreim vannak számos milliók"

- a. Közösségek rendszerében élünk (A közösségfajták áttekintése, rendszere)
- b. Ahová megszülettünk... (Család, lakóhely, ország, világrész, emberiség)
- c. Ahová a kedvünk vezet (Hajlam, tehetség szerinti közösségek: szakkörök, sportkörök,

művészet, hobby,

d. Ahová a szívünk vezet... (Világnézeti, elvi alapokon nyugvó közösségek: vallások, humanitárius szervezetek, cserkészlet stb.)

e. Mi a "közös" a közösségekben? (Hely, ahol megértene, támogatnak, erősítene. A lelki biztonságot nyújtó háttér. Közös fellépési lehetőség a gyűlölet, önzés, erőszak ellen. Lehetőség az erők egyesítésére. Alkalom a kulturált emberi kapcsolatok, a vitakészség, a tolerancia, az aktív szeretet elsajátítására. Az átfogható létszámú – embertől emberig érő – közösségek hálózatának társadalom-formáló funkciója van.

4. Közös otthonunk a Föld

A témának két fő oldala van: Az ember védelme, A környezet védelme

a. "Szent az élet" (Abortusz, halálbüntetés, háború) az élet elvételének meg nem engedhető módozatai, az erőszak megnyilvánulásai. "Ne vedd el azt, amit képtelen vagy visszaadni!")

b. "És ha a másik erősebb?" (Az erőszak erőszakot szül, és nem old meg semmit!)

c. "Egy Föld van!" (Nem jelent reális erőkülönbséget, hogy az egyik fél ötször, a másik "csak" kétszer képes a Föld elpusztítására!)

d. "Éhezők kinyújtott karja vádol" (Százmilliók éheznek a földön. Egyetlen világhatalom katonai költségvetéséből minden éhezőt meg lehetne etetni!)

e. "Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni..." (A gyűlölet, fajgyűlölet, nacionalizmus emberellenessége. Az elidegenedés korában az egyetlen hatékony fegyver, a szeretet világméretű terjedése!)

A környezet védelme

a. "Nem akarunk tüdőbeteg Földet" (A Föld "tüdeje" a növényvilág. A felelőtlen erdőirtások, a túlzásba vitt vegyszerezés, a levegő felelőtlen szennyezése, már az élővilág egészét veszélyezteti!)

b. "Természetbarát" környezetet! (A műanyagok veszélyei, a túlzások elkerülése.)

c. Óvd, hogy óvhasson! (Szeresd, gondozd a természetet, fákat, növényeket!)

d. Használd a tested rendeltetészerűen! (A mozgásszegény életmód veszélyei. Fuss, gyalogolj, kerékpározz, ússz, járd a természetet!)

e. Ne mérgezd magad! (Ártalmas szenvedélyek: kábítószer, alkohol, dohányzás)

A tematika gazdagsága az adott – heti kétórás – órakeretet is feszegeti. A tanulók meglepően érdeklődnek. A tapasztalatok alapján változások is várhatók. Lesz téma, ami ezután kerül az érdeklődés alapján tárgyalásra. Amit az eddigiek szerint már megállapíthattunk: szükséges, hogy a tanulókkal az élet naponta fölmerülő problémáiról, komolyan beszéljünk. A tárgy a pedagógustól követeli a legnagyobb – naprakész – felkészültséget. Nem világnézetet akarunk erőltetni senkire, csupán gondolkodni, átgondolt elvek alapján tudatosan élni szeretnénk megtanítani a tanulókat. Ezen az úton tartunk most az első, tapogatózó lépéseknél...

GYOMBOLAI MÁRTON

Katedrális-életmű

Egy bibliográfia ürügyén

A bibliográfia általában száraz, racionális-informatív "műfaj", de ez a címjegyzék, Mészáros István szakirodalmi tevékenységének bibliográfiája heves érzelmeket váltott ki bennem. Elnézést kérek, hogy – a füzet ismertetése ürügyén – inkább ezekről az érzelmekről szólok. Meggyőződésem ugyanis, hogy sokunkban, egykori tanítványokban, mostani barátokban, tisztelőinkben hullámoznak ezek az érzelmek...

Csodálatosan gazdag az az életmű, amely a bibliográfiából tükröződik-sugárzik. Csupán önálló könyvből és füzetből negyven Mészáros-mű sorakozik elénk. Előfordul, hogy egyetlen év alatt csaknem ennyi tanulmány, cikk született a Tanár Úr tollából. S mennyi műfajban, milyen változatosan szólalt meg tisztán csengő, önmagát (eszméit) mindig vállaló tartalommal! Monográfiák, elmélyült tanulmányok, összehasonlító elemzések, vitacikkek, tömör recenziók és szellemes glosszák sorjáznak elénk a füzetből, amely Mészáros István, a Tanár Úr 65. születésnapjára készült. Készítették hálás tanítványai – *dr. Csehi Lajos* élükön (ő a kötet felelős szerkesztője).

Jól tették kedves Barátaim, hogy a két "kerekebb" évforduló (a 60. és 70. születésnap) közötti félúton megállítotok egy lélegzetvételnyi időre, s bibliográfiába foglaltátok a Tanár Úr bizonyára eddig is számon tartott, gyűjtött munkáit! Mert sokan vagyunk – akár a "szerencsések" közül, akiket tanított Mészáros István, akár azok közül, akiket nem az egyetem katedrájáról oktatott,